



והיה אם ניתן לו לפרוש כנפיים
הוא יבנה לכולנו הווי ציבורי,
שיבוא הבלקאן ויקד כאן אפיים.

כך ניבא נתן אלתרמן בימי הזעם הקדוש שלו, לפני קום המדינה. אם רוב גבואותיו של אלתרמן לא התקיימו, מיהרה גבואה זו להתגשם הרבה יותר מהר מאשר ציפה לכך איש: הבלקאן יכול בהחלט לבוא וללמוד בישראל פרק בהילכות בקשיש. אם ישאלו אורח ברחוב, יאמר כי אמנם קיימים פגמים רבים במנגנון השלטון: שחיתות, העדפה, ביזבוז, ניפוח, כפילות. אבל מדבר אחד, כך סבור האורח, נקי המנגנון: אין הוא נגוע במחלה ששמה שוחד. גם אם פה ושם נוטל פקידון כמה לירות מאורה, הוא עושה זאת בהחבא, בהיותו במצב כספי דחוק והוא יוצא-דופן מנודה. האזרת, הזוכר עדיין את ימי המנדט, יודע, למשל, כי שוב אינו יכול לשחד שוטרת-תנועה. בימים ההם רגיל היה הנהג להניח שטר-כסף בתוך רשימת-הנהיגה, וכאשר היה שוטר-תנועה מבקש את הרשיון ומציא בו כסף, היה לא-פעם לוקח את השטר ומחזיר את הרשיון, מבלי לרשום ד"ו, על עבירת-תנועה.

ישראלים, החוזרים מביקור בתורכיה או בפרס, למשל, מספרים בעליונות מתפעלת, כיצד אפשר להשיג כל דבר בארצות אלה, אם רק נותנים בקשיש לפקיד הממונה: אפשר להשיג תחרת משירות צבאי, אפשר לקבל רשיונות-ייבוא, אפשר לקנות שר ואפילו מפלגה שלמה. להבריח סחורה במכס, לזכות בהקלות במס-הכנסה, ולעקוף את דיני הדת. "כאן, בישראל," אומר אותו אורח, "אין דברים כאלה."

במה יוכל עוד להאמין?



תמיהה הציבורית הראשונה בכיוון זה התעוררה לא מזמן. היה זה לאחר פירסום סדרת הגילויים על עסקי הנפט, מעל דפי הארץ. הסתבר שניתנו מתנות של עשרות מיליוני לירות לשני יהודים זרים, הידועים דווקא כנדבנים גדולים: סיר אייזיק חלפסון האנגלי והבארון אדמונד דה-רוטשילד הצרפתי.

אפילו האזרח התמים ביותר, הצינוני השרוף ביותר מדגניה א' או גבע, לא יכול היה להתעלם מן השאלה הגדולה: מדוע נתן אשכול את המיליונים האלה? האם קיבל משהו תמורתם? ואם כן — מה? ואם לא אשכול, השר או האיש — מי קיבל? והאין תמורה כזו נקראת שוחד?

האיש התמים מיהר אמנם לשכוח את השאלה הנוראה, להרדים את מצפונו. כי אם לחשד נורא כזה יתן אחיזה בליבו — במה יוכל עוד להאמין?

אבל את אורח ישר ותמים רק פגע בעצמו ובמדינה אם הוא מפנה ראשו מהבעייה. הוא חייב דווקא לפקוח את עיניו ולחקור עד תום, אם אמנם נהוג לתת שוחד — ובאיוה מקרים. התמונה שתגלה לו היא עגומה למדי. כי החשד אינו מצטמצם לגבי פרשיות ציבוריות גדולות, בהן נודבו ביד רובה מיליוני לירות במכה אחת, ללא תמורה נראית לעין. החשד דבק בשלבים רבים של סולם המנגנון.

רוב פקידיה המדינה הם אנשים ישרים ונקיים-כפיים. אבל מספיק שבכל שיכבה ימצא מקבליש חד אחד ויחיד, כדי שידביק את כל סביבתו. וכיום נמצאים הרבה יותר מקבלי-שוחד אחד בכל שלב משלבי החיים הציבוריים.

"מכריחים אותך לתת שוחד!"

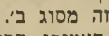


מעטים מאד ענפי הכלכלה אשר אינם תלויים לחלוטין במנגנון הממשלתי ושלא זקוקים לשרותים ממלכתיים מידי יום ביומו. החל בייבוא-ייצוא וכלה במס-הכנסה מותרות-וארנונה. אי לו לסוחר או ליצרן שלא מצא את הדרך לרצות את הפקיד המרכזי במנגנון, המטפל בו ישירות. כך, למשל, מספר יצרן גדול, אשר חלק ניכר מתוצרתו מיוצא לחו"ל:

הוא מייבא חומר-גלם, המשוהרר משורה ארוכה של מסים והיטלים — בתנאי שחומר זה ישמש לייצוא. בצד הייצור לייצוא, הוא גם מייצר עבור השוק-המקומי. אדם קובע מאד במאזן הכלכלי של אותו יצרן, הוא נציג המשרד הממשלתי, שתפקידו להעריך את שיעור ניצולו של חומר-הגלם. הוא קובע כמה קילוגרמים, מתוך כל טונה של חומר-גלם, הפוכים לפסולת. מספיק שיקבע אחד פסולת אחד נוסף מאשר במציאות, ועל אחוזה של חומר-גלם, שינוצל לייצור לשוק המקומי, יוכל היצרן להרחיח את כל המיסים וההיטלים המוכנסים בתחשיב המחיר בשוק המקומי. המפקח, כמובן, מקבל את חלקו.

"הצרה היא", הסביר היצרן, "שאותם האנשים הבאים לקבוע את אחוז הפחת — קובעים אותו מלכתחילה כליכך נמך, שאתה חייב לשלם שוחד כדי שיעלו אותו. אחרת — לא תוכל לקיים את העסק."

שירות נוסף, אותו מוכן הפקיד מקבל-השוחד לספק ליצרן: כאשר נארות הסחורה לשיווק, מוכנסת סחורה מסוג א' באריזה מסוג ב'. המסים השונים על סחורה זו נקבעים לפי האריזה הפיקטיבית, ולא לפי הטיב האמיתי. הפקיד מקבל את חלקו, היצרן מרויח עוד קצת — והאוצר מפסיד.



ימה גדויה לגמרי של מתן שוחד קשורה ברשיונות-הבניה. כל רשות מקומית חייבת להקפיד על חוקי-הבניה, המגבילים את אחוז הקרקע שמותר לנצלה לבניה. קבלן אשר יכול להוסיף כמה אחוזים לשטח המותר, יכול בצורה זו לבנות דירה או שתיים מעל למותר בחוק. כלומר: הכנסה נוספת של כמה רבבות לירות.

כמה עיריות ומועצות-מקומיות קבעו סולם-תשלומים כמעט-רשמי. לקבלנים העוברים על החוק מובטח מראש, שלא יוצא נגדם צו-הריסה: הם רק צריכים לשלם סכום מסוים לעיריה או למועצה. עיריית חיפה, למשל, החזיקה משך שנים רבות את קרן ב' המפורסמת של אבא חושי, אליה הוכנסו סכומים כאלה.

במדינה

עתונות

בדרך אל המינור

מיין יהודי שהלשין. היה בינינו יחס כמו בין אב לבנו. אני הייתי בן 19 כשהתחלתי לעבוד אצלו, והוא היה בן 44, ולא היה לו בן. הוא התחיל אלי יפה ולא רצה לנסוע לשום מקום בלעדי. היה סוס לכל אחד מאתנו, והיינו רוכבים יחד. ולפעמים רכבנו על אופנועים.

ראיתי שאין לי אפשרות לברוח וגם ש' הקצין יודע כבר את הכל, על-כן הודיתי בכך. גם שמסרתי את יום-הפעולה, וגם שמסרתי את הנשק. אחרי ששמע את דברי אמר:

"טיפש, למה הודית? הרי הייתי מאמין לך, אילו הכחשת, יותר מאשר ליהודי הזה!" הוא עדיין לא ידע שאני יהודי. ושוב הוא אמר:

"אוסבלד, מה עשית לי? למה עשית לי את זה?"

הוא היררה ואמר לבסוף: "אני אחשוב במשך הלילה מה לעשות אתך. אבל עכשו אני מוכרח לאסור אותך." אמרתי לו שאני נותן לו את מלת-הכבוד שלא אברח. אבל הוא טען, שאם אברח תהיה כל האחיות מוטלת עליו.

העבירו אותי למשטרה ושם נפשתי עם סרפינוביץ מנהל המשטרה הביילורוסי, ש' אצלו גרתי במשך תשעה חודשים. מפקד המשטרה הגרמני סיפר לו בגרמנית עילגת: "אתה לדעת? אוסבלד לספר ליהודים על פעולה. ואתה לדעת אוסבלד לתת נשק! לתת נשק!"

סרפינוביץ מסתכל עלי ולבסוף שואל: "אתה עשית את זה?"

"כן." או שאל אותו הגרמני: "מה אתה חושב? מה אתה חושב?"

סרפינוביץ הקיש באצבעו על המצח: "צעיר — טיפש."

ומעניין מבחינה פסיכולוגית, שאחר כל אלה אמר לו הקצין הגרמני:

"רוץ הביתה ותביא מעיל בשביל האסירה, כי במרתף היה קר. ועוד הוסיף, שלא אפחד, שהוא יקרא אותי למחרת היום. ובאמת קרא לי הקצין, כי לא היה לו מתורגמן אחר. למחרת עבדתי כרגיל. הייתי צריך להכין לסוף החודש את טפסי ה' משכורת, בכלל זה גם המשכורת שלי עצמי. ארוחת-צהרים אכלתי יחד עם הגנדרמים ואחרי-כן התחלנו שוב בשיחה.

הקצין טען, שהוא חשב הרבה על המקרה. הוא אינו מאמין שעשיתי מה שעשיתי רק מרגש של רחמים ליהודים. ודאי הייתה סיבה אחרת. הוא חושב, שהסיבה היא, שאני כפולני רציתי לנקום בגרמנים על ש' רצחו את האינטליגנציה הפולנית במקום, יחד עם כהן-הדת הקאטולי.

הייתה לי שם מפגת ידידים פולנית, שהייתי מבקר אצלם יום-יום. פחדתי ש' הגירסה שלו עלולה להמיט אסון על המשפ' חה הזאת. חוץ מזה ידעתי שהגיע הסוף. חשבתי, שיותר קל יהיה לו להבין, שעשיתי זאת בתור יהודי, מאשר בתור פולני. על כן יותר טוב שידע את האמת. אמרתי לו שאנייד את האמת בתנאי שיתן לי אקדה. רציתי כבר לגמור עם עצמי. הוא אמר:

"כאן? ! זה אני לא יכול להרשות!" אמרתי לו, שאצא מן החדר ואעשה זאת בחצר. הוא הגיב על זה: "אתה עוד צעיר. יש לך עוד זמן לעשות את זה."

יום קודם לכן, כאשר הודיתי שהעברתי ליהודים בניטו את הידיעה על התאריך ש' נקבע להשמדתם, הוא אמר לי: "אני לא הרגתי אף אדם יהודי. אני גם לא אהרוג יהודי. אבל הרי מישוה צריך לעשות את המלאכה. פקודה היא פקודה."

עכשו, כשהוא אומר "יש לך עוד זמן להתאבד", ביקשתי אותו שיתן לי הודמנות להתאבד עוד באותו יום, כיוון שלא רציתי ליפול בידי הגסטאפו. הוא אמר: "גו, טוב טוב." ואז התפתחה השיחה בערך כך:

אני: "אדוני הקצין, אני לא פולני, אני יהודי."

הוא: "מה? !"

אני: "אחלה, הר מייסטר!" (כן, אדוני קצין-המשטרה).

"ברצינות, אוסבלד?"

"כן."

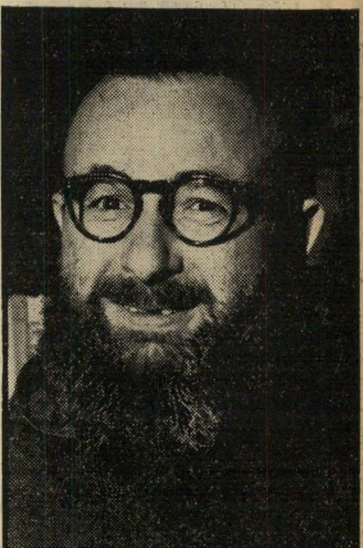
"עכשו אני מבין. זאת טראגדיה." הוא היה נרגש מאוד והוסיף מתוך תמימות: "למה לא אמרתי לי זאת מקודם? תרשום את ההודאה."

ישבתי ורשמתי. כתבתי גם מכתב לאחי וגם לאינו בחורה שהכרתי. ביקשתי אותה, שאחר המלחמה היא תשלח את המכתב לאחי (המשך בעמוד 10)

כאשר הזמינה מערכת דורה-שבעון אתגר את אוסבאלד ("האה דניאל") רופאיין לשי"ח, התכוננה לחיכוך רעיוני ממצה על ה' בעייה "מי זה יהודי?" ליוויכוחים אלה, ב' מיסגרת "שיחות אתגר", יש נוהל קבוע: המרואיין יושב מול חמשת חברי-המערכת, עונה לשאלות כולם, בצורת חיכוך רבי-צדדי. השיחה כולה מוקלטת במכשיר-הקלטה, מת' פרסמת כלשונה. רוב גדולי המדינה, מד' יוחנן באדר ועד ח"כ משה סנה, עברו בחייה זו.

אולם אך החל האה דניאל מדבר, השתררה דממה בחדר המערכת. במשך שעה נשמע רק קולו של הנויר, העטוף בגלימתו החומה. אוסבאלד רופאיין סיפר לתוך המכשיר את תולדות חייו — ובעיקר על קורותיו בימי השואה, כאשר הצלח להעמיד פני פולני נוצרי ולהסתדר כחורגמן במשטרה הגרמנית בעיירי מיר, בביילורוסיה.

השיחה מתפרסת הסיפור כולו, כפי ש' סופר בעברית שוטפת, בגליון אתגר. זהו



האה דניאל

"למה עשית לי את זה?"

חומר מרתק — כי רופאיין מתאר כיצד נוכח כמתורגמן בפעולות-השמדה, כיצד הציל אלפי יהודים, כיצד נתפס בסוף, ברח וה' גיע אל המינור — שם החליט, כתוצאה מן הזעזוע, לחפש את אלוהים בדרך חדשה.

סיפר האה דניאל, בין השאר, על הדרך בה הגיע למינור:

ב'13. מאוגוסט 1942 הייתה היודאקציון (הפעולה היהודית) האחרונה במיר. חלק מן היהודים ברחו יומיים או שלושה ימים לפני החיסול, אך לא כולם ברחו.

היהודים היו אז מרוכזים במיר באגף הרוס מארמונו של הנסיך מירסקי. במקרה הייתה נוכח בעת שיחה בין מפקד המשטרה הגרמנית, ונדע לי משיחה זו שיום 13 באוגוסט נקבע כיום החיסול.

הודעתי על כך לחברי בניטו, וגם העברתי להם נשק מהגנדרמיה. הם ברחו כמה ימים לפני פעולת החיסול. זה לא היה קל להם. בניטו היו אז כ'800 איש, ולא כולם הסכימו לברוח. הם קיחו, שישאירו אותם במקום. היה להם איזה קשר עם ראש-העירייה המקומי, מי, שהבטיח להם לסדר את העניין בגסטאפו. הם שילמו לו הרבה כסף, וצריכים היו לתת לו עוד. על-כן היודונאט לא הא' מין לי, וחשב שאני פרובוקאטור מצד ה' הגנדרמיה עצמה. והצעירים לא רצו לברוח בלי הסכמה של היודונאט. בסופו של דבר הם גילו לאחד ממועצת היהודים שאני יהודי ושםכירים אותי מלפני התקופה הזאת. לאחר הגילוי הם ברחו. באותו לילה ברחו כ'300. הגישו לא היה שמור, וכולם יכלו לברוח, אילו רצו.

לאחר הבריחה הלשין עלי אחד מיהודי ה' גיטו ומפקד המשטרה אסר אותי. אני חושב, שהיהודי שהלשין עלי לא מסר שאני יהודי, אולי מפני שלא ידע בעצמו. ייתכן שהוא חשב אפילו גוי, ושעליידי כך שהוא ימסור אותי הוא יציל את היהודים שנשארו בניטו. אני אפילו מניח, שאולי היודונאט שלח אותנו, כדי לצלל את היתר. מובן שגם יהודי זה נהרג כעבור כמה ימים.

המפקד אסר אותי, אך הוא עדיין לא הא'